

POESIES POPULARS GANDESANES

INTRODUCCIÓ

L'any 1916 es publicava a Gandesa un llibret amb el títol de *Poesies populars Gandesanes*, el seu autor era Joaquim Serra i Sabaté, pagès d'ofici i poeta de vocació, vulgarment conegut pel *Paissanet*.

El pròleg del llibre el va fer un amic seu, Modest Meix i Soldrà, funcionari del registre de la propietat de Gandesa.

En aquest *Butlletí* volem recuperar una petita i modesta part del llegat cultural de la nostra comarca. Aquesta obra poètica de caire popular amb la del poeta d'Orta, el *pastisser*, són les úniques de què tenim constància que foren publicades a principis de segle per autors de la Terra Alta.

PROLEG

Ha estat una bona pensada la idea de colecciona algunes de les composicions del nostre poeta gandesà que van disperses i volanderes. Seleccionades i escullides s'ha fet un recull boniquet i atractivol i fins lo nom li escau d'allò més be perque ha sigut batejada l'obra amb aquest titol tan sugestiu,

«POESIES POPULARS GANDESANES»

L'autor d'ella be prou es conegut per tot arreu, i no crec que a Gandesa hi hagi ningú que no conegui a en *Ximet el Paisanet*, home, per cert, molt afable, discret i ben parlat.

S'ha de tindre en compte que'l susdit autor, no posseix altra instrucció mes que la adquirida en una humil escola de primeres lletres i encara amb rudiments molt incomplets; i que'ls millors anys de la seua vida, com bon pagés, va tindre que dedicar-los al cultiu de la terra per a subvenir a les propies necessitats i les de sa familia.

Però això si, naxqué poeta, te enteniment agut i imaginació viva i somniadora; de modo que les seues composicions no tenen res d'acadèmiques ni artificioses; ben al contrari, son ingènues, naturals, espontànies com flors de variats matiços, naxcudes del sentiment, inspirades pel patriotisme mes pur i vivificades per la fè de un bon creient.

Cada poesia te la seu característica que la distingeix de les demés, i totes aplegades formen un ramellet molt vistós.

Son senzilles, camparoles i flairoses com les violes boscanes.

Elles son la expressió íntima del ànima del poeta; elles desperten dolços recorts de la infantesa i retrauen els temps ditxosos de la joventut; elles fan conmourre les fibres del cor, i elles son una descripció viva, animada, pintoresca de les costums i tradicions de nostre poble, com per exemple, la típica romeria al beneít santuari de la Mare de Deu de la Font-Calda.

Procurem, pues, amb bona voluntat, adquirir les *Poesies populars gandesanes*, de tal manera que no's puga dir que a Gandesa en cap casa hi falta un exemplar de tan precios llibre, i aixis sabré testimoniari l'afecte i simpatia que, tots sense excepció, tenim pel nostre poeta en *Ximet el Paisanet*, gandesà de cap a peus i pels quatre costats.

Llegiu, llegiu i sabreu lo que's bo!

M. M.

Gandesa-Novembre 1916

ALA MARE DE DEU DE LA FONT-CALDA

Sou del mon Reina i Princesa
Mare en amor per tot hom
i per als fills de Gandesa,
quan dolç es lo vostre nom!...

Ves que sou Font de tendresa,
ompliu de goig a mon pit
com lo goig de ma infantesa
quan quedava al bres dormit.

Avui te'l meu cor delit,
jo sento tristó per ell
mes ail... si'l beieu ferit
obriu li'l vostre mantell.

LA POLITICA MILLOR

No'm fesseu mes diputat,
ni tampoc governador
dixau-me estar sent pagés
i cullir fruits abundor.

Dau-me bons llibrets o histories
per a llegir al meu racó,
después de passà'l rosari
que es la meua devoció.

Dau-me noticies del camp
de Joan l'empeltador,
si van be'ls americans
de la Plana i Puntarró.

Si creix lo blat de la Serra
de cap de dalt del racó.
d'aont vam posà'ls formiguers
en *Paquito* l'caçador.

Preguntar al mitger del Mas
que tal va l'esporgador,
si als olivers de la vall
se'ls coneix lo guirifó.

Si surten les ametl-letes
de dins del seu camisó,
i que sembro les patagues
ans no's passo la saó.

Si als bancals hi ha molta herba,
que aviso a Ronda'l pastor,
ans de llaurar que hu agarro,
perque's minjon la llaó.

Si vaig a caçar algun dia
cap al barranc de Redó,
prenc lo meu gos perdiguer
i escopeta de pistó.

Bec aigua per les bassetes
busco la sombra millor,
me trac la bota del coll
i'l pa de dins del sarró.

Allí fem una rostida
de sardina i primentó
dinam millor que'ls ministres
tan jo com lo companyó

Al tard content cap a casa,
tan si mato com si no,
la dòna m'allargue'l veure
i m'assento al meu racó.

Sopam en bona armonía,
traguejam en lo porró,
miro un ratet lo diari
i no'm faig de cap color.

No'm fesseu mes diputat
ni tampoc governador
que d'esta manera's porta
la política millor.

ULTIMS RECORTS DE FADRI

Te'n recordes ma muller
farà vint anys este maig
que'm vas portar a la masía
uns dies ans de casats?

Quan vam arribar a la porta
los teus pares i germans
i'ls jornalers que teníeu
tots van sortir a da'm les mans.

Van pendre'm cap dins del mas
i la mula pel ramal,
me van traure una cadira
i pastes pera minja'n.

Lo gos que primé'm lladrava
no fee mes que llepa'm,
del costat aont anava
no s'apartava ni un pam.

I allí dinant a la taula
tu m'estaves escoltant
quan jo't parlava d'amor,
d'amor que vàres jura'm.

En ta mare (al cel estiga)
crec no vaig equivoca'm,
vaig veure un niu de bondat,
un pensament noble i gran.

Un cor que's fea estimar
en ciencia, en amor i franc;
era feta d'una pasta
del que avui se va acabant.

Los teus germans i familia
no me'n va apareixer tant
però una volta tractats
ningú's passava al davant.

Después mon vam anar a l'aigua
dal a la font del Cucut,
i allí un' aigua fresca i dolça
com l'amor i la virtut.

Me vas ensenyar les vinyes,
olivers i amel-leral,
lo racó de les figueres,
la parra del vell bancal.

Desd' allí'm vas portar al hort
i creu que'm va semblar gran,
me vas dir que una setmana
passen les mules llaurant.

Que hi feieu força recapte,
verdura i fruita abundant
que per al gasto de casa
collíeu per a tot l'any.

I davall de les moreres
assentats i descansant
t'en recordes lo que'm dies
en los ulls casi plorant?

Que't dixaves per a sempre
la llibertat d'aquell camp,

los recorts de ta infantesa
i la casa paternal.

Los pollets de ta niuada,
boscós i pins dels voltants,
sombra i té de les montanyes
i herbes de flors cordials.

Lo riu on tu disfrutaves
al mig del rumors rentant
entre'l cant de les granotes
fent dobles i ensabonant

Aquell pilar d'aigua viva
que mide'ls metros del salt
llançant flors i serpentes
quan fa sol i espuernegall.

Los torrents d'aigues i moles
dels molins quan molen blat
(avui un s'hi serra fusta
perque'l temps ho ha canviat).

Xarradises de muixons,
de merles i cadarneres,
del russinyol quan fa'l niu
pels tamarits i sargueres.

Les llocades de virams,
lo sentir dels galls cantar,
dels coloms cruixir les ales,
del perdigot lo rejar.

Dels bestiaris sorolls d'esquelles,
dels pastors lo fabriol.
de les roques frescor pura
que porta la dolçor al cor.

Es vritat que tu vivies
a un parais d'abundor
de dots de naturalesa
mes te faltava'l millor.

Aquell cor que avui t'estima,
aquell génit recelós,
aquell que't fa poesies,
aquell que't mira'n amor.

Aquell que plora quan plores
que al teu dolor es dolorós,
aquell que resa quan reses,
quan cantes canteu los dos.

Es vritat que no'l tenies...
i Deu te l'ha dat al mon
per depòsit de tes penes,
per arxiu de tos amors.

Per a sombra del teu arbre,
per als teus mals lo doctò,
per a que sigue'n la terra
lo sant de ta devoció.

Per espill de tes ninetes,
a ont sempre't pugues mirar
i al da'm lo rader sospir
que't puga'l teu front besar.

SET ANYS FUGIT DE MA TERRA

Quan baig cruzâ'ls Pirineus
buscant treball per la vida,
en llàgrimes del meu cor
de ma terra'm despedia.

A Deu siau pare i mare,
germans, la dona i família,
i'ls fillets del cabell ros.
niu de goig, font d'alegría.

Raconet de meua casa
on les penes hi fonia,
repartint lo pa i l'amor
fruit de Deu que'ns beneía.

Aquell amor pur i sant
que'n los meus amics tenia,
aquell esperit cristià
que dona corda a la vida.

Deu sap si us tornaré a veure,
poble meu, consol de l'ànima,
terme florit i joiós,
montanyes, colls de miranda.

Boscors fornits de fullatges,
amel-lers i plans de vinya,
bancals de blat desinfests
fruita que'n tot temps convida.

I'l aire pur de la terra,
cançons i flors del secar
llancen tan dolça harmonía
que a un cor sec fan respirar.

Però ai!... encara'm deixo
la joia de més estima,
la que porto dins del cor,
la que'm retrata la vista

La que'm dicta'ls pensaments
per la senda de la vida,
la guarda dels meus perills,
l'estrella del nort que'm guia.

Oh! Mare de Deu, consola'm;
jo avui t'envio un record,
soc fill de la vostra patria,
vos sou ma mare del cor.

Com un prés entre cadenes
vaig plorant los meus dolors,
per la sort negra que'm trenca
los llaços dels meus amors.
Dixa'm tornar, Mare meua,
al vent de patria tant dolç
a sentí'ls cants de ma terra
i pugué cantâ-hi cançons.

Jo vindré a la vostra ermita
mes que sigue a ginollons
besaré lo vostre altar
i os adoraré en amors.

Después baixaré a la font
en un desig fervorós,
l'aigua'm traurà les penes
i'm secarà'ls meus dolors.

I si la sort m'es adversa
i no'm dixe complí'l goig,
dóna pau a ma família
i als seus cosos bon repòs

I als gemecs de ma agonía
dixam besar ta midalla,
puguent murmurâ'n mons llàbis
¡Maria de la Font-Calda!...

A LA MARIETA

¿Ten recordes Marieta
quan tu tenies set anys
per dins del jardí del Centro
cullies flors abundants?

Guardaves les gallinetes
arruxaves los pardals
que picaven les floretes
i'ls brots dels arbres fruitals.

I cada matí venies
i'm trobaves amorsant
i't dava una mordaceta
o talladeta de carn.

A fira tambe't firava,
com en festes de Nadal,
te donava'l panilló
la diada de Tot-Sants.

Me feien jocs i festetes
les teules tendretes mans
quan de les fulles d'un llibre
te dava cromos i sants.

Sentint un amor patern,
en los ulls casi plorant,
Te dava una besadeta
tornant-mela tu a l'instant.
Después miraves lo mon
per detràs d'una muralla,
en tot veies flors i angels
qu'esclataven en rialla.

Tot t'era riatxols d'or,
los teus caminals de plata,
sempre t'era'l mateix dia,
no veies forat ni taca.

Lo teu dolç somni daurat
i la inocenta rialla,
llançava olorós amor
com una rosa esclatada.

Ara ja contes vint anys,
aquell amor ja es passada,
los teus verges pensaments
i la inocenta mirada.

Lo temps tot hu ha canviat
que hu porta la llei humana,
ara renaixes al mon,
no havies nascut encara.

Ja tens dignitat de dòna,
la natura l'ha portada,
ja sabs qu'es amar i sentir,
l'enigma ja es desifrada.

Avui ja no't puc donar
aquella dolça besada
i si tu me la donaves
podria ser envenenada.

LA PARRA DEL MEU JARDI

¡Tan jovenet que m'has vist
i tan vell que'm mires ara,
que'm baixaven pel jardí
quan apenes caminava!

De més gran te duia fem,
de tant en tant te regava,
te llevava'ls rebotims
de davall de la brocada.

Te vaig plantar un pinatell
perque'l vent te doblegava,
te traia'ls asperons
i en cordetes t'adressava.

Com sempre jugava en tu
te tenia com germania
i si tu't posaves trista
jo també trist me posava.
I com un cap d'angelet
los filets te pentinava
i al sentir que tu t'en ries
lo meu cor també esclatava.

T'escrivia poesies,
en llapiç te retratava
i'l dia que feies anys
demati't felicitava.

Después de sortir d'escola
davall de tu'm recolzava,
repassant-me la lliçó
que'l senyor mestre'm donava.

I creient que m'escoltaves,
cada fulla que girava
girava'ls ulls el teu tronc
i com a un sant te besava.

Així cifrava les glories
davall la teua enramada,
lo meu dolç somni daurat,
la ditxa mai mes tornada.

.....
.....
.....

Ara conto setanta anys,
setanta claus que'm desgarra
al pensà'l que faig i hai fet
davall de la meua parra!

¿Qué s'ha fet la joventut
quan de la font te regava,
quan te dirigia'ls brassos,
quan les curves t'adressava?

¿Quan te feia servir d'angel,
quan lo teu cos retratava,
quan estava al teu costat
i en lo meu llabi't sellava?

¡Ara hai perdut goig i humor
la flor d'or, flor de la vida,
lo númen, inspiració
i la santa poesia!

Sols me queda per sofrir
i per figura més rara
los cabells blancs del meu cap
i les rrugues de la cara.

Los dos ulls per a plorar,
la boca en plé des-ossada,
la curva que'm trenca'l cos
i la veu molt apagada.
Ningú's recorda de mi,
ningú'm mira, ningú'm parla,
a ningú faig compassió
i'm citen pel miserable.

Ja no'm queda cap amic,
ja tothom de mi s'aparta,
sols me queden dos companys
que's lo toxo i la gaiata.

Ja no'm diuen lo poeta,
sols me diuen lo panarra
o aquell vell qu'està gitat
a la sombra de la parra.

Lladre mon, maleit sigues,
hores que'm van batejar,
bressol quan angel dormia
i la llet que'm vaig mamar!

Sol que'l cor m'alimentaves,
terra que'n los peus calcigo,
i la salut del meu cos
i l'aire pur que respiro.

Dies d'ilusions passades,
alegries de la nit,
i hasta'l dia que vaig naixer,
sempre sigues maleit.

¡Oh... Deu meu, que's lo que dic!
perdonau-me esta blasfemia
i pensau que m'hau fet home
i estic compost de materia.

Dau-me un raig del vostre sol,
tornau-me al cor l'alegría,
perdonau al fill ingrát
als últims moments de vida.

I hasta'ls gemecs de la mort
dau-me penes, vull sofrir,
sols dixelseu per historia
la parra del meu jardí.

UN VIATGE A LA FONT-CALDA

Estava una nit de gresca
en dotze o tretze companys
d'aquells que no s'amedranten
ni per penes ni per anys.

Eren tots fets d'aquell gènit
que no pensen en demà
ni mai sels crema'l pa'l forn
ni sels sucarra'l dinà.
I com la gresca es tan fresca
que porte fret i calent,
me volien fer dir *qüentos*
més vells que Matusalen.

Jo'ls vaig dir qu'estes rancieses
que teniu com pa de boda,
es un fruit vell i florit
o vestit passat de moda.

¿Voleu que us explique un vers
que mai l'hau sentit contar
qu'ompli sempre'l cor de goig
a tot home gandesà?

Vinga, vinga, van dir tots,
ja'l voldríem sentir dir;
me rento la boca en aigua
i començo'l vers així:

Era'l dia tres de Maig
cap allà entre dos foscans,
estava fent una carta
per a'l Mas de Barberans.

Commogut per la sorpresa
d'aquell repic de campanes
i la música tocant
recorrent carrers i places.

Los xiquets fets una turba,
corrent a la desbandada,
i tocant les campanetes,
cridaven: «A la Font-Calda!...»

Lo poble de tot remogut,
en los cors plens d'alegria,
lo que's trojava tot sol
buscava fer companyia.

Sentint aquell rebombori,
baixo a la porta de casa
i pel carrê's preguntaven:
«¿que vindràs a la Font-Calda?...

Al veure aquell moviment,
tractant-se com a germans,
determino fê'l viatge
en tres o quatre companys.

Me'n vaig cap al carrer d'Horta
a preguntà a un conegut
si per anar a la Font-Calda
me podria dixà'l ruc.

Al dim lo company que sí,
jo content i satisfet,
me'n vaig tornar cap a casa
a aanim lo cistellet.

I poso dins del cistell
total una friolera,
un conill i dos gallines,
cassola, plat i cullera.

Un cetrill d'oli i arros,
«dos truites per esmorsar,

tres pans i dos esclafades,
formatgets per a brenar.

Un carretell de ví ranci,
un bocí de magre vell,
lo cànter de mitja ma
i una ampolla d'aiguarent

Penso amani'm lo tabac,
i'm preparo'l meu paquet;
una caps de sis quartos,
dos garbetes i un llibret.

Cinc purets i un de mig ral,
una pipa de primera,
una capseta de mistos
i un foguer de pedrenyera.

Despuès m'obrigo la caixa
i'm preparo la robeta
los pantalons de vellut,
la camisa i samarreta.

Una faixa de sis voltes,
una gorra de bisera,
unes espardenyes noves
i una brusa d'andiana.

Passo revista de tot,
no'm faltava ni una palla,
me despullo, em poso al llit,
esperant la matinada.

Eren les tres del matí
i son no'n tenia gens,
m'also a guaitar a la finestra
a mirà'l que feia'l temps.

Pintava un matí mol clar,
més tranquil que un monument,
no's veia ni una brometa,
ni fea un til.le de ven.

Me determino en vesti'm
i comenso a carregar
i de repent les campanes
esclafixen a ventar,

Los veins obren les portes,
los fadrins en la guitarra
i'ls xiquets en campanete,
cridaven: «A la Font-Calda!...»

Dóno'l ruc a un noi molt llest
que passava pel carrer
i li dic: «noi no m'esperos,
allà baix te trobaré.»

Tanco casa i prenc la clau,
i m'en vaig dret a l'iglesia,
i al sortir la processó
me poso dins la renglera.

En un soroll de campanes,
sortint de la població
i cantant l'Ave Maria
fins als ciprers del Peiró.

Una volta som allí,
mos vam partir l'os i'l tall,
aquell que portava ruc
va voler pujar a cavall.

I'ls demás que no'n portavem
ruc, ni matxo, ni enganilles,
uns anavem caminant
i uns altres matant formigues.

Seguim la marxa tranquils
com si res hagués passat,
los homens matant cigarros
i les dones porgant blat.

Al tombà'l coll de'n Canà
hi ha unes vistes d'expansió,
lo Pinell, Xerta i Tortosa,
balneari de Cardó.

Lo riu i l'aigua del mar,
en les montanyes veïnes,
aguiles, gralles i corps,
oronetes i falcilles.

Mirant els barrancs i singles
arribam al cap del coll
mes alegres que una pascua,
mes contents que un rossinyol.

I al veure la nostra ermita
al mes fondo del barranc,
cantam la «Salve» a la Verge
i emprenem la costa avall.

I crusavem les revoltes
en tant desig d'arribar,

que no vam arrencar a correr
per respecte al capellà.

Al ser baix prop dels ciprers,
se va notar un moviment
i era quan de la Capella
sortia'l recibiment.

I Tocant les campanetes
i cantant el capellà,
units vam entrar a l'iglesia
fins al repeu del altar.

Mo'n sortim a la placeta,
cantam i saltam de goig,
pegant-mos cops a l'esquena
i abraçades com un boig.

Después de matà'l cigarro
de mig hora de xarrar
entram dins de la taberna,
fem la copa i a esmorsar.

D'allí mo'n nam a la font
a rentar-mos peus i cames
mos ficam descalç als xorros
i vinga bones rascades.

Después sentim tocar a missa
i a uns jovenots la guitarra
i unes parelles ballaven
a seca castanyolada.

Fan els nois el tercer toc
i al baixà'n les campanetes,
paren en sec les guitarres,
el ball i les castanyetes.

Pujam cap dins de l'iglesia
i oim missa en devoció
resam i adoram la Verge,
fent tots la nostra intenció.

Mo'n sortim a la placeta
i armà'l ball altra vegada,
jo vaig carregar la pipa
i vinga forta pipada.

I'ls demás que no ballavem,
fent ranxets parlavem molt,
els vells de Verge i milacres
i'ls jovens fent-se l'amor.

I al sentir tocar les dotze,
lo vall se va desparar
tot hom cap dins al seu quarto
un bon profit i a dinar.

Después de dinar al café,
i allí's va armar un guirigall
si s'hagués llogat cadires
se podrien pagar a ral.

Les ampolles se tocaven
en begudes i calmants,
vinguen balls i guitarrades,
cançons i esclafits de mans.

Eren les tres de la tarde
i anava tan fort el ball
que voltaven tan depressa
com si ballessen a estall.

Fan tres tocs a la novena
i al cantar la despedida,
tots correm cap a l'iglesia
a axampar banc o cadira.

Allí passam el rosari
de cor i fe que hi tenim
la novena i cantà'ls goijos,
tornam a dorar i sortim.

Fan dos tocs per a marxar,
jo amaneixo aubardó i sarria,
me'n vaig anar a buscà'l ruc
i a la font un cànte d'aigua.

Después compro cigarrillos
i tarrons al tarroner
i m'entorno a tapà'l cànte
en un brot de garrofer.

La processó ja sortia,
ningú m'esperava a mi,
compro cintes i medalles
i a formar com dematí.

Cap allà a mitat revoltes
observava per moments
que la camisa's banyava
i aigua no'n caía gens.

Arrivam al cap del coll
i param per descansar,

cantam la «Salve» a la Verge,
mo'n despedim i a filar.

Descansats i mes tranquils,
fuman, i a pas de tortuga,
tombam lo Coll d'en Canà
i param a la beguda

Descarregam els cistells
i amanim tots el brenar
i per cadira buscavem
una pedra de calà.
Lo carratell va voltant
i'ls topins de les tallades,
els gipons se feien curts
i les espardenyes llargues.

I de tot lo que'm sobrava
no va tornar res en mi,
vaig dar pa, magre i tabac
i mig carratell de vi.

Después va d'i'l capellà,
fent que no's prengués a mal,
de marxar davant els vells
i'ls que duien animal.

Detràs d'ells vam marxar natres,
uns ballant, altres cantant,
i'ls jovers que festejaven,
s'anaven aparellant.

Engrescats passem l'Aubaga,
la Monja i Frare també,
la Costa d'espanta rucs,
Pandols i Mas d'en Torné.

Bevem aigua a la basseta
i mos param al Peiró,
reunim tots els dispersos
i formam la processó.

Com la nit ja s'atancava
per a donar la senyal,
encenem els farolets
en vista del campanal.

Al desparà'l tiro'l guarda,
les campanes s'arbolaven
i tota la processó
la lletania cantavem.

Aixins entram a Gandesa,
al·liniats en dos rengleres
i trobam molts envejosos
que crusaven per des-ferles.

Trobam el recibiment
esperant-mos al Portal
i mo'n nem junts a l'Iglesia
en la música tocant.

Quan som dins, el capellà
mos va dar gracies a tots,
convidant-mos que tornessem
tots els anys en mes devots.

Despues les vam dar a la Verge
d'haber tornat en salut,
vam dar cintes i medalles
als que no havien vingut.

I ara's diu a boca plena
de una opinió de la gent,
que alguns van tornar malalts
per culpa del carratell.

Jo això ni ho firmo ni ho crec,
que sé com se va tornar,
tan sols un al fe's denit
ne solia entropesar.

Esta bola la rodaven
pel meu carrer les veïnes,
però a mí meu va contar
un que venia sardines.

LES VIRTUTS QUE TE LA DONA

Ans creia que les dones
eren baixades del cel,
i ara veig que a totes hores
tenen mes cerves que mel

Si estudies molt ve la dona
per tots los conceptes alts,
es com una nou que sòna
i vol enganyà'ls pardals.

Si et presta formalitat
i li confies segrets,
es portar l'aigua en filat
sense tapà'ls foradets.

Quan ella arriba en cert temps
i no s'ha pogut casar,
se vol convertir en esqueix
perque's puga tresplantar.

Alguns consignen la dona
com lo fruit d'un taronjal,
per trobà'n una de bona
has d'estar set anys tastant.

A la dona'ls estranjeros
l'han pintada feta un traste,
dóna-li força diners
i no li miro com gasta.

La dona's mira al espill
per veure si es guapa o fea,
i no veu que'l seu perill
es com una vidriera.

La bondat i estimació
de la dona en general,
es igual que un erissó
que no sabs com agarral.

La dona's creu ser doctora,
poder presidir un congrés,
i es igual que la cotorra:
parla molt i no diu res.

La dona es un campanal
que l'home en temps vol pujar,
una volta arriba dalt
li pena i no pot baixar.

Ella busca'ls fadrinets,
si es fea ningú la vol,
posa axeus en clavellets
i cassa mosquits al vol.

L'amor gran es una fletxa,
l'home dels tiros es blanc,
la dona es una escopeta
que senpre està desparant.

La dona es un pescador
que cada punt tira l'am
i l'home a la tentació,
pert virtut i va picant.

La dona imita l'aranya,
que'n la baba fa un filat,

i l'home que's pell de canya,
volant, volant cau de cap.

La dòna en amor, fadrina,
es hùmil i flor de seda
i si arrunces la cortina
trovaràs una panera.

La dòna es una comedia
que porta molt argument,
es lo cos d'una materia
i cap artista l'enten.

Aquell que's casa te dòna,
te murga sense trompeta
te salsa sense herba bona
i sense peix sardineta.

Aixins es que tots tenim
lo nostre os que rosegat,
qui mes qui menos sofrim
i tots creu hem de portar.

I aquí demana l'autor
a les dònes si ha faltat
si es digne de perdó
que'l perdonon de bon grat.

EPIGRAMES

La xica de casa Morros,
que es noia que ho busca tot,
per fer creixer els seus aforros,
se casà en l'hereu Llop.
I per ser vista i trobada
com lo fruit de cap de brot,
sempre's firma a la vegada:
Josepa Morros de Llop.

De tant que li agrada'l vi
a la pastora Rivot,
va besà'l cul a una cabra
per a quan seria bot.
Me va preguntar cert dia
la senyora Vilanova,
quan me casaré en sa filla?
-lo día que'm sira sogra.

Estava a la ranxeria
lo recluta Bernabé,
entrà. I capità de dia
i li va dir: *que hace usté?*
i d'improvis Bernabé
contestà fet un butxaques:
*«aquí estic trinxant pataques
per al bacó de vosté»*

Paula volent presumir
va pegar una rallissada
i'l seu rostre va enrogí
perque'l promés la mirava;
víctima de l'accident
que la noia va sofrir,
a casa en tono inocent,
a la seua avia va dir:
ésta va dir-li en procés
com a gat vell casolà:
*«mai davant del teu promés
procura... no rallisar*

La noia de càl Vedat
sempre diu allí on se trova
que no pot veure cap home,
com es ciega... diu vritat.

Per fê'l franc mos vas dar magre
agre;
a tò de pau i inocent
i pudent;
que'l guardaves vaix lo llit
tot podrit;
i ara tot hom s'atreuít
i la veu pren increment
a tractat com munt de fem,
de agre, pudent i podrit.

Eren les tres del matí
d'un dia fret de Gener,
estava fent serenata
tot gelant-me, a la Merçé,
i cantant li demanava
que'm tirés un bon present;
saveu lo que'm va tirar?
un suc salat i pudent.

EPITAFIS

A n'este clot jau tranquil
un humà metge afamat
que'n dos anys va dà a tres mil
la seua tranquil·litat.

Tanta por fea a Gaspar
la cera, les creus i llums,
que al morir va tancà'ls ulls
per no veure's enterrar.

Aquí jau Pere Fesols,
home bastard i atrevit
que va mori'l Sant Dijous
d'un fart del seu apellit.

Jau aquí'l torero Aranya
que per llui-s de valent
se va morir de repent
al fer sangonosa una banya.

Aquí dins d'este forat
descansa un guerrer atrevit
i porta una creu al pit
de pau i tranquil·litat.

Aquí jau un llauté
que ha mort dins del seu llaut
i es tanta l'amor que hi té
que no's mou del ataud.

PETRA CLAVER, exposita, apadrinada i
afillada per ANTONI GENE I TERESA ROS va
morir lo dia 15 de juliol de l'any 1914, a la edat
de nou mesos.

Ma mare m'abandonà
llansant-me dins d'un cabaç
i a la porta'm van penjar
d'una fàbrica de gas.

Los encarregats de dins
van fer tan gran caritat
que'm volgueren ser padrins
dant-me'l nom per ells dictat.

Me diuen Petra Clavé
lo sant patró de Verdú
a qui prego faiga bé
als qui a la Iglesia'm van dû.

Desde'l cel demano a Deu
pietat i misericordia,
per ma mare al pecat seu
i pels meus padrins la gloria.

DE TOT LO QUE'S CULL AL TERME

Os vull dir que'l meu estat
es per fastidiar a un jove,
per que això tot hom ho sap
que patixo del estómeg,
i com no puc trevallar,
lo que avans acostumava
molts dies hai de parar
altes tinc d'esta-m a casa
i aquell que parat se trova,
com molt be ho diu el refrà,
s'entreté en alguna cosa
o be sempre està pensant.

Un dia d'eixos que dic
que res tenia que fer,
allà a les nou de la nit
vaig retirar del café.

Una volta soc a casa,
sempre tinc eixe costum
si hi ha foc bufo una brasa
per a poguer encendrè'l llum,
i com no tenia son,
descansat de dia i nit,
vaig despatxar al gat i al goç
que encara que siguen besties
sempre fan l'amoinós.

Una volta vaig quedar
tot sol com jo desitjava,
en un quarto'm vaig tancar
allà al mes adins de casa;
preparo ploma i tinter,
en llum molt ben arreglat,

catorze fulls de paper
(que no me'n va sobrar cap)
ne prenc cadira i m'assento
a una taula que tenia,
i com un que conta un quènto
fins que ja va ser de dia
escric sense descansar
un sentit tan clar d'entendre
dels fruits coneguts que hi ha,
de tot lo que's cull al terme:

Començant per les patates,
carbasses i carbaçons,
auberginies i tomates,
coralets i primentons,
rabes, naps i xorobies,
safranories, alls i cebes,
que's críen per les ombríes
i pels horts també si ho regues;
pepinos rentats en aigua,
moniatos i cacauets,
lladons, patates d'umalia
que's menjada de xiquets;
col-flor, col i remolatxes,
brocul, bledes i espinacs,
enciam de totes les classes
i aumolls que's venen barats,
fesols o siga baijoques,
cindries, panís i melons,
lletilles, pesols, carxofes,
faves, guixes i sigrons,
xicueles, fonoll, llorer,
embuts per a posar vi,
bolets de bosc i femer,
espàrrecs, crosta de pi,
murúgules, pataquetes
i altres classes de bolets;
llampiste, murta i herbetes
que's pasto dels muixonets;
ordi, blat i llantirons,
avena, bessa i favó,
prunes, peres, perellons
i flors que'n llancen olor;
cerves, codonys i garrofes,
mangranes i bargallons,
nespres, nesprons i avellotes
de carrasca i de coscoll;
mansanes de tota mena,
cireres de tot color,
aubercocs de sa manera

i clavells per fer l'amor;
aüfalç i canimoixera,
herba bona i crespínell,
flor de sauc i morera,
julivert, safrà i donzell,
andrinós, canyes i vimens,
camamil·la, ruda i té,
mores, pressecs i bresquilles,
tàrrec del bort i del ver,
amel·les de tota classe,
figues, anous i avellanes,
oli i olives que taquen
petites i sevillanes;
la collita del raïm
o siga'l licor del ví,
es lo millor que tenim
i segur de perperir;
quan ens abundava'l ví
tot luxós anava be
i ara haurem de suprimir
lo vestir i ana'l café;
deurem a Pere i Joan,
no tindrem pa ni patates,
i'ls ratolins jugaràn
per dins les nostres butxaques;
si no mor la filoxera
o l'americà no creix,
menjarém tomata i ceba
i en lloc d'oli un poc de greix;
haurém de apretar la rienda
sense por de fer-mos mal
i fumarém tan en regla
com a l'olla's fica sal;
les festes suprimirém
la llum del gas i'ls fanals
i alguna nit anirém
per no fer soroll, descalç;
mal que haguessem d'arribar
a no poder fê'l senyor
mirarém de no cansar
al botxí ni enterrador;
mos veûrem quan hi haurà estrelles
o en lluna si la fa clara,
agarrats a les mamelles
d'alguna somera o cabra.

Tot això que dic veurem
i encara més si vivim,
que alguna nit cantarém
les completes de San Prim.
Si de sort no cambiém
en la ruta que portam

cada semana farém
dijous i divendres sant
i al dissabte al fer la bulla
tirant tiros i tirots,
en lloc de tocar a Al.leluya
haurém de tocar a morts.

* * *

Aquí us ha descrit l'autor
la botànica sancera
no hi falta mes que ruudó
i fulles de carxofera.

CANÇONS

Me van fê estudiar la dòna
i vaig jugâ'n lo procés,
que aquella que's lo procés,
que aquella que's, no vol ser
i la que vol ser, no es.

No buscos felicitats
a la casa del veí,
si busques punxes i creus
tot hom te podrà servir.

Tracten de lladre un polític
i'l poble o afirmarà
que's lladre perque ha robat
la llibertat del robar,

La justícia i la britat
estàn tancades a un pot
la justícia l'han fet torta
i la britat surt mol poc.

La riquesa i boigèria
formen una germandat
si no'ls dones la raó,
¡santa Bàrbera i sant Marc!

L'orgull i la vanitat
i'ls borratxos de taberna,
amorzen en la riquesa
i sopen en la misèria.

Quan un goç corre una llebra
i no pot esbafegar
la corre quèrque la vol...
perque la vol agarrar.

Del camí de la Font-Calda
ve'n puc contar una historia,
hai fet sis vegades novia,
cinc morenes i una roija.

Sempre que'n parla m'a sogra
en persones forasteres;
te les paraules de mel
i'l gènit... com les abelles!

Aquell sí que tu'm vas dar
un dia pujant del hort
lo guardo com una joia
al raconet del meu cor.

Per molt que tu t'apolinyes
ja se que a ningu fas goig,
que en lo nas i les orelles
sembles lo goç de sant Roc.

Si tu fosses una rosa
jo voldria ser clavell
per a besâ't com se besen
les flors en dia de vent.

Lo que per no res t'abrassa
i per poc te vol besar,
no li donos importància
que per no res te vendrà.

Ara som al temps dels savis,
sê estròlec o jutge es poc
i haurà algun Pare Cirera
i molts pares aubercoc.

Voldria sê un clavell teu
o la perla d'una llàgrima
per a naixer dels teus ulls
i poder besa't la cara.

Tens la cara tan alegre
i tan dolç lo caminar
fins els muixons quan te venen
tots se posen a cantar.

Salta'l conill dins del bosc
salta l'aigua dins del mar
i a mi'm salta'l cor Maria
quan dic que en tu vull casa'm.

La nit que't vaig vindre a veure
sense'l permís de ta mare

al di'm per quin fi venia
los ginolls me tremolaven.

Com la llenya's fon al foc
i la neu pel sol i'l vent
així's fon mon cor Roseta
quan dius tu que no m'entens.

Per molta fosca que'n faiga
al teu carrer no'm fa mai
ja basta la teu cara
per a servi'm de fanal.

Quan lo cor rep una pena
i'l cor te resignació
la pena's torna una rosa
i un balcem la seva aulor.

Seca'l sol a fonts pobretes
a la flor i a tota planta
també's seca'l cor del home
quan pert la fe i la esperança.

L'abella volta la flor
per xuclà'l seu espirít
jo volto les teues portes
per alcansà un gran desitg.

Com un muixó solitari
vaig volant buscant amor
obri'm tu que ets amorosa
les finestres del teu cor.

Deu de les creus del calvari
ne va fer de totes menes,
va fer creus que porten paga
i'n va fer que porten penes.

Si mai te cases no't queixos
de la dòna que tindràs,
si vols tindre mula mansa
ves a peu i no cauràs.

Per a ventar les campanes
alguns posen molt treball
jo tan sols hi posaria
un bufador i un ventall.

Perque vaig fer demanar
a la Rosa de la plaça
me va dà un sopà de guixes
i per postres carabaça.

Los paletes fan lo forn,
los forners fan les fornaces,
los molins fan la farina
i'ls polítics pasterades.

De les tres coses mes fees
que Deu al mon ha ficat
es pegà un fill a son pare,
la mentida i fer pecat.

Si vols sentir les cotorres
ves a un mercat en domenge,
si vols trobar grills de ceba
al cap d'un poeta o metge.

Jo conec un abogat
que's del poble molt devot,
de consell no'n dona cap
però ven tots los que pot.

Soc poeta i gandesà
i faig versos per a mi
escric al canyis del pa
i llisgo a porró del vi.

No desitjo capitals
ni desitjo cap riquesa
però desitjo una noia
de les filles de Gandesa.

Lo que Gandesa avui te
ja no u te cap capital,
la Verge de la Font-Calda
i noies de tanta sal.

Si m'hai de casà a Gandesa
no penso de renyir pel dot
perque'm daràn una noia
que se'l porta dins del cor.

Lo qu'hai trovat a Gandesa
no u trobo en cap puesto mes,
trovo un amor en les noies
que no's pot comprà en diners.

No hai trobat cares mes fines
que en les noies de Gandesa
que'l dia que van mudades
semblen flors de primavera.

DITES I REFRANS

A dia de sol
lo vent es conçol.

A taulades velles
noves gotelleres.

Casa sense pa
fa mal governar.

Lo llibre tancat
farà mal lletrat.

Bala vella i soldat vell
forat nou fan a la pell.

Si a ton pare tens respecte
a deu farà bon efecte.

Porta oberta a mitja nit
o't taca a tu o al vestit.

Si del poble vols saber
fes ofici de forner.

Si a un pobre fas caritat
Deu te borrarà un pecat.

Si a la festa ets foraster
no sigues lo cap dancer.

A cavall desembocat
no li paros lo buriac.

A mula de foraster
no l'agarros pel traser.

A festeig molt amagat
lo dimoni hi fa filat.

Qui a la dòna tanca en clau
de la dòna se fa esclau.

A la manta del pastor
hi ha mes terra que suor.

No ampros al veinat
cossi que estiga badat.

Dels costers surt lo bon vi
i'l lladre al mig del camí.
Abans de saltà'l barranc
amida'l de pam a pam.

No ansenyos diners i pa
que te'n poden demanar.

Abans que ser sentenciat
perdent sigues arreglat.

No't descalços per la neu
i a ginollons ves per Deu.

Sogra i nora i mal veí
es llegum de mal pair.

Quan lo blat està ben ros
no esperos los segadors.

Xica guapa i sense dot
te dos desgracies a un cop.

Lo bon soldat fa'l patró
i la dòna fa'l bacó.

No faigues casa a la vall
ni dormos cap per avall.

Qui a son pare sol pegar
lo seu fill les paus farà.

No corgos pujant escales
i menos per sentir bales.

Qui't repren i't fa plorar
después li beses la ma.

¿Vols tindre dona modesta?
no la buscos de finestra.

Qui'n defecte's va casar
molt mes gros lo sol trovar.

Seda bona i xica honrada
surt molt poc a la vellada.

Dòna visca i home trot
dos iguals se porten poc.

Lo frare canta quan vol
la cigala al bo del sol.

Qui s'enamora de nit
sol viure repenedit.
De sogres, mal any i pena
qui no te un all te una ceba.

Dòna que s'assea molt
fa molt goig i molta por.

No't posos en gents estranyes
ni al riu en barca de canyes.

La sogra, viuda i madastra
son un coc de mala pasta.

Amor, vestit i clavell
tot lo nou fa aborrí'l vell

A xica guapa en bon dot
li fan molts lo perdigot.

Lo pedaç tapa'l forat
i la fosca la maldat.

Un alcalde i un rector
fa o des-fà una població.

Si l'abre es tort de menut
quan es vell es geperut.

Qui fuig del pare per creu
mes grossa l'hai dona Deu.

Pedra quan fuig de la ma
no sab ningú on anirà.

Qui va sempre en bon camí
tot tranquil marxa a dormir.

No carregos per consell
ruc jove ni escursó vell.

Prega en los treballs a Deu
i ell te darà lo que es teu.

Del pare mingen els fills
i l'arbre de les rails.

Blat girat i llenya torta
busca-li sempre la volta.

Antes de jugar sentència
examina't ta consciència.

Porta'l forastê al hostal
i la cabra al teu corral.

Antes de cançar l'amic
feste'n del teu bres un llit.

POSANT LO DIT A LA LLAGA

Hai rebut una postal
del Ministeri de Foment,
preguntant del nostre clima
si era molt fred o calent.

Con es un senyor de cel
i de tantes simpaties,
vol passâ una temporada
per molts pobles i masies.

I antes que res lo sosprenga
vol saber tots els costums
si'l poble es petit o es gran,
si rics i pobres van junts.

Si al campanar hi ha campanes,
si a missa hi va molta gent,
si dijunen en quaresma,
si vel·len lo monument.

Si'ls homens porten mustatxo,
si a les dòneshi sap mal
si al dematí fan la copa,
si s'amaguen algun ral.

Si al estanc fan molts viatges,
si fumen car o barat,
si a la nit van al café,
si estiren l'orella al gat.

Si prenen la matinada
per si acas s'han gitat tard,
figurant un mal d'estómac
o algun dolor de costat.

De les dòneshi per prudència,
no'n pregunta la mitat;
sols en diu si n'hi ha de guapes,
si porten be'l seu estat.

Si curzen batxilleríes
en lo veí del costat,
si parlant son romanceres,
si porten monyo empinat.

Si al home'l fan fer de mosso,
si'l tenen amedrnat,
si ella porta pantalons,
i ell toquilla i serra-cabs.

Si espallen moltes graneres
trencant ales de barret,
quan fan guarniments de moda
pels racons de la paret.

Si fan fregà'ls plats al goç
per despatxar la criada,
si'ls han de batejà'l pa
quan fan una pasterada.

Si adoren a sant «Quartillo»,
si fan oració al bon peix,
si compren pots en conserves,
xorís de Vich i cervells.

Si tenen xocolatera,
si al dematí prenen llet,
si coneixen les overes
i al home dels xorissets.

Si algun dia fan el burro
per entrades i carrers,
si venen els drets de l'home
per a jugà i fer diners.

Si van a portà embaixades,
per desfê algun casament,
si vol mal an ell o an ella
tapa'l bo i trau lo dolent.

Ara contesto al ministre,
si es home molt estudiós,
que vinga sempre que vulga
que hi ha de totes llaors.

No prenguesseu res en serio,
dònes i homens que hai ferit,
com lo qüento es una broma,
del que dic ja me'n des-dic.

EL MAL SEMBRADOR

Sembra, sembra llaurador,
sembra't be la teua serra
sembra a temps bona llaor
i ans guaretat be la terra.

No sembros com jo hai sembrat
dins la mussa catalana
a un bancal mal cultibat
de terra freda i tardana.

Com vaig sembrar sec i tart
a la terra del poeta
en lloc de colli-i bon blat
sols cullo carts i guixeta.

EL DESITG DEL ANARQUISTA

Voldria veure'l fossar
ple d'ossos i calaveres,
a ras de les cap-darreres
que al mort no's pugués colgar,
la terra set pams fornida
d'escurçons de quinze vares
i les parets de les cases
fonent-se com neu bollida.

Voldria veure una fam
i què'l pur veneno fos pa,
i al cruixit del huracà,
los troncs dels arbres tronçant,
los singles del pol a pol
mil vegades se crusessen
i les roques, se xoquessen
fins que se'n tornessen polç.